

poput poljodjelstva, obrta, pomorstva i trgovine. Oba su rada popraćena tablicama, s tim da onaj s temom otoka Molata sadrži poseban prilog te donosi mnogo detaljnije podatke.

Dvojica autora, Ante Bralić i Stipe Ramljak, napisali su članak pod naslovom *Demografske prilike u drniškom kraju prema austrijskim popisima pučanstva (1857.–1910.)* (285-321). Stavljene u širi kontekst dalmatinskog zaleđa s kojim su uspoređivani, podaci iz popisa pučanstva analizirani su prema vjerskoj, jezičnoj, nacionalnoj, spolnoj i dobnoj strukturi te autore dovode do zaključka kako je u drniškom kraju u spomenutom razdoblju započeo proces demografske tranzicije. Brojni grafikoni i tablice upotpunjuju tekst.

Članak "*Šusteršičevi pravaši*" – geneza trijalističkog savezništva slovenskih katoličkih narodnjaka i dalmatinskih pravaša (323-345) napisao Andrej Rahten. Temeljeći istraživanje na časopisima i raznim drugim publicističkim izvorima, autor analizira odnose dalmatinskih i slovenskih političkih krugova u godinama pred Prvi svjetski rat te sve turbulencije na političkoj sceni u spomenutom razdoblju. Posebna pozornost usmjerena je na dalmatinske pravaše i slovenske katoličke narodnjake te na trijalističke ideje za preuređenje Austro-Ugarske Monarhije Ivana Šusteršiča.

Gospodarskim prilikama u Šibeniku u međuratnom razdoblju bavi se Milivoj Blažević u članku pod nazivom *Povijest trgovačke, obrtničke i bankarske djelatnosti u Šibeniku od 1921. do 1941. godine* (347-379). U ovome se tekstu, na temelju izvorne građe, razmatra relativno uspješan kontinuitet razvoja šibenskog gospodarstva i nastavak održavanja statusa kao važnog dalmatinskog središta u prilično teškom razdoblju za razvitak ekonomije. Tekst je popraćen raznim slikama i jednom tabelom.

Posljednji članak u ovom broju časopisa nosi naslov *Začeci višestranačja u Hrvatskoj 1989. godine* (381-397), a napisao ga je Šime Dunatov. Autor u ovom radu proučava nastanak, značaj i program vodećih političkih stranaka, HSLŠ-a, HDZ-a i SDP-a u Hrvatskoj u zadnjim godinama postojanja SFR Jugoslavije stavljajući ih u širi kontekst političkog stanja u cijeloj Jugoslaviji, ali i društveno-političkih promjena koje su se odvijale u istočnoeuropskom komunističkom bloku.

Dio *Ocjene i prikazi* sadržava tri ocjene koje potpisuju Mislav Elvis Lukšić i Šime Peričić.

Filip Novosel

Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, sv. 49, Zagreb – Dubrovnik 2011., 368 str.

Godine 2011. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti objavljuje novi broj znanstvenog časopisa *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*. Časopis sadrži 12 izvornih znanstvenih radova koji kronološkim redom obrađuju razne probleme iz dubrovačke povijesti. Osim toga, u časopisu se nalaze još dvije cjeline: *In memoriam* (331-334), koja donosi osvrt na životni put i djelo akademika Rafe Bogišića, te cjelina *Osvrti i kritike* (335-361).

Prvi članak u časopisu nosi naslov *Laćan ne haje toliko za ljubav: gastronomija Dunda Maroja između srednjovjekovlja i renesanse* (9-25), a autorica mu je Jelena Ivanišević. Tema hrane u hrvatskoj književnosti rijetko je bila predmet istraživanja, a upravo se ovaj motiv provlači kroz mnoge tekstove renesansnog komediografa Marina Držića. Autorica u ovom radu nastoji prikazati opseg korištenja motiva vezanih uz prehranu u Držićevoj komediji *Dundo Maroje* te opisuje koliki je bio utjecaj kulinarstva renesanse na jelovnike opisane u djelu te pokazuje razlike u prehrani između bogatih i siromašnih slojeva.

Slijedi rad Srećka Lorigera *Kermes, crvac – i još neka crvena bojila* (27-76). U prilogu se navode idiomi za “crvena bojila” na istočnoj strani Jadrana u 15. stoljeću. Autor nastoji dokazati da su slavenska riječ *crvok* ili *crvac* i romanske varijante arapskog podrijetla *alkermes*, odnosno *kermes*, istoznačnice za latinsku riječ *chermisium*. Posebna pozornost posvećena je ispitivanju organskog sastava te tvari koja je služila za bojenje tkanina, kao i njezinoj ulozi u dubrovačkoj tekstilnoj industriji. Naime, Dubrovnik je prednjačio u tekstilnoj industriji, uvozeći crvac iz Bosne i Srbije, a izvozeći gotov proizvod (sukno), pritom ostvarujući značajan profit.

Lovorka Čoralić autorica je priloga koji nosi naslov *Iseljenici iz Herceg-Novoga u Zadru – tragom oporučnih spisa iz 16. i 17. stoljeća* (77-90). Ovaj članak predstavlja prilog poznavanju migracija i komunikacija duž istočne obale Jadrana u ranom novom vijeku. Na temelju izvorne građe iz Državnog arhiva u Zadru ukazuje se na prisutnost i djelovanje iseljenika iz Herceg-Novoga u tadašnjem glavnom gradu mletačke pokrajine Dalmacije, u razdoblju od 16. stoljeća do četrdesetih godina 17. stoljeća. Riječ je o razdoblju unutar kojega su u Zadru zabilježeni brojni useljenici zavičajem sa šireg područja Boke, budvansko-barskog priobalja i unutrašnjosti Crne Gore. Oporuke i inventari novljanskih iseljenika, pohranjeni u Zadru u sklopu fonda Spisi zadarskih bilježnika, otkrivaju niz pojedinosti iz društvenog, gospodarskog i vjerskog svakodnevlja male skupine novljanskih iseljenika u onodobnoj dalmatinskoj prijestolnici. Na kraju članka nalaze se prijepisi nekih dokumenata spomenutih iseljenika.

Prijedlozi Stjepana Gradića za prokopavanje stonske prevlake i neka njegova hidrološka razmišljanja u 17. stoljeću (91-103) naslov je sljedećeg rada u časopisu. Stjepan Krasić u njemu obrađuje aktivnost Stjepana Gradića, znamenitog dubrovačkog učenjaka i diplomata, vezanu uz obnovu Dubrovnika nakon velikog potresa 1667. godine. Posebna pozornost usmjerena je na Gradićev prijedlog da se prokopa stonska prevlaka kako bi dubrovački trgovački brodovi, koji su iz Stona prevozili sol u Gabelu na Neretvi, mogli nesmetano ploviti Neretvanskim kanalom do svoga odredišta, čime bi izbjegli opasnost da ih Mlečani presretnu u Stonskom kanalu i plijene njihov teret. Na taj način ovaj rad pruža priliku da se detaljnije upozna položaj Dubrovnika u drugoj polovici 17. stoljeća.

Rekonstrukcijom okolnosti života i smrti jednog štićenika dubrovačkog nahodišta bavi se Rina Kralj-Brassard u prilogu *Nikola (1673-1674) “komunsko dijete”* (105-132). Na temelju analize raznovrsnih izvora iz Državnog arhiva u Dubrovniku opisuje se tragična stvarnost napuštenog djeteta u Dubrovniku na kraju 17. stoljeća. Priča o Nikoli donosi dragocjene podatke o svakodnevnicima štićenika nahodišta, odnosu do jilja i povjerenih im nahoda te odnosu vlasti prema zločinu počinjenom nad pripadnikom jedne marginalne skupine. Nasilna smrt spomenutog štićenika i proces koji je uslijedio stavljaju se u kontekst obiteljskog nasilja i demografskih prilika u desetljeću neposredno nakon velikog potresa.

Šesti rad u časopisu nosi naslov *Fantazija povijesti: legenda biskupa Antuna Primija o kralju Pavlimiru* (133-178). Relja Seferović u članku donosi kritički osvrt na djelo *La lega dell'onestà e valore* franjevca i biskupa trebinjsko-mrkanske biskupije Antuna Primija. Navedeno djelo nastalo je u vrijeme kada se Dubrovnik oporavljao od velikog potresa 1667. godine, a objavljeno je 1703. godine u Veneciji. Djelo predstavlja pseudohistoriografski pokušaj tumačenja najranije dubrovačke povijesti, a značajno je zbog toga što se u njemu može uočiti drugačiji pristup u odnosu na tadašnje historiografske napore dubrovačkih istraživača eruditskog pravca. Osim toga, kroz rad se može pobliže upoznati djelatnost Antuna Primija u svojstvu trebinjsko-mrkanskog biskupa, kao i njegova diplomatska uloga na dvoru francuskog kralja Luja XIV.

Viktoria Franić Tomić se u prilogu *Što je Peraštanka Jela Bujović pisala mužu Vicku 1697. iz Dubrovnika* (179-189) bavi analizom kulturno-povijesnog i retoričkog konteksta pisma što ga je Peraštanka Jela Bujović pisala 1697. godine svome, u to vrijeme nevjenčanu, suprugu Vicku Bujoviću, glasovitom pustolovu i peraškom kapetanu. Iako Jela Bujović u jedinome tekstu koji je sačuvan nije pokazala neka obilježja književnog stila, ostavila je trag o osobnoj samosvijesti, kao i potvrdu ženske obrazovanosti koja je u to doba počela dobivati na važnosti. Osim profila ove izuzetno zanimljive i razmjerno obrazovane žene, navedeno pismo osvjetljava i prilike u onodobnoj Boki kotorskoj. Na kraju rada priložena je fotografija pisma Bujovićeve žene, napisanog u Dubrovniku 24. lipnja 1697.

Sliku o dubrovačko-engleskim kulturnim vezama donosi rad Veselina Kostića *Interes za engleski jezik i kulturu u Dubrovniku uoči pada Republike* (191-207). Krajem 18. i početkom 19. stoljeća u Dubrovačkoj se Republici javljaju brojna svjedočanstva o zanimanju za engleski jezik, književnost i kulturu. U članku se proučavaju neka privatna pisma, koja govore o znanju ili učenju engleskog jezika, zatim dubrovački prijevodi engleskih tekstova, kao i sačuvani katalozi nekih obiteljskih knjižnica. Navedeni pokazatelji potvrđuju visoku razinu zastupljenosti engleskog jezika i engleske kulture među obrazovanim slojem dubrovačkog stanovništva u razdoblju uoči pada Republike.

Stane Đivanović autorica je rada koji nosi naslov *Bukovčeva Konavoka u grafičkoj verziji pariške radionice Rougeron-Vignerot & Cie – geneza morfologija* (209-226). U radu se analizira dosad nezamijećeno umjetničko djelo Vlahu Bukovca *Konavoka*. Spomenuta slika objavljena je u grafičkoj verziji radionice Rougeron-Vignerot & Cie 12. prosinca 1885. u uglednoj pariškoj reviji *L'art et la Mode*. *Konavoka* je jedno od malobrojnih Bukovčevih djela preneseno u grafički medij, a predstavlja i rijedak primjer transfera invencije jednog hrvatskog autora u kontekst europske grafike 19. stoljeća, čime opet bitno dopunjuje, i na osobit način krasi, dosad prikupljen niz listova dubrovačke tematike u europskoj grafici. Rad je popraćen slikovnim priložima koji prikazuju različite verzije spomenutoga umjetničkog djela, kao i fotografijama Bukovčeva ateljea u Parizu.

Temu iz dubrovačke povijesti u vrijeme Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca obrađuje Franko Mirošević u članku *Političko opredjeljivanje birača kotara Dubrovnik od 1920. do 1929. godine* (227-263). Autor prati osnovna politička previranja na području kotara Dubrovnik u razdoblju od 1920. do 1928. godine, kada se na tom prostoru održalo osam parlamentarnih i općinskih izbora. Razmatranjem programa pojedinih stranaka uoči izbora, iz teksta se može vidjeti da se politička borba vodila između pristaša politike centralizma i anticentralizma, odnosno između unitarista i federalista. Utvrđujući rezultate skupštinskih izbora na navedenom prostoru, autor dolazi do pouzdanih podataka i sigurnih pokazatelja o političkom opredjeljivanju stanovnika dubrovačkog kotara u navedenom razdoblju.

Slijedi prilog Slavice Stojan *Otok Mljet i dubrovački protagonisti u romanu Jamesa Jonesa Go to the Widow Maker* (265-312). Kroz rad se može bolje upoznati život i djelo Jamesa Jonesa, ljevičarskog pisca i antifašista koji je bio vrlo cijenjen u komunističkoj Jugoslaviji. Iako je najpoznatiji po ratnom romanu *From Here to Eternity*, za koji je inspiraciju dobio tijekom svoje vojne karijere u vrijeme Drugoga svjetskog rata, ovaj je članak usredotočen na njegovo manje poznato djelo, *Go to the Widow Maker*. Jones je nadahnuće za ovaj roman dobio prilikom svoje istraživačko-kulturološke ekspedicije na otoku Mljetu 1961. godine, pri čemu je želio iskoristiti iskustvo ronjenja pod morem kao metaforu njegovih pogleda na muško ponašanje i analizu

seksualnih odnosa između muškarca i žene. Služeći se usmenom predajom živih sudionika, autorica pronalazi tragove doživljaja Dubrovnika i Mljeta u navedenom romanu. Na kraju rada mogu se vidjeti fotografije Jamesa Jonesa za vrijeme njegovog boravka na Mljetu.

Etimološka i leksikološka analiza romanizma iz semantičkoga polja zognja u pijavskom govoru (313-330) naslov je posljednjeg priloga u časopisu. Marijana Tomelić Ćurlin u njemu prezentira leksičku građu koja tumači terminologiju *zognja*, odnosno kuhinje, u jednom mjesnom govoru na poluotoku Pelješcu. Građa je prikupljena terenskim radom, tj. ispitivanjem izvornih govornika, a u članku su priloženi leksemi te je navedena njihova etimologija. Cilj je rada prikazati zastupljenost romanizama unutar jedne semantičke skupine podijeljene u nekoliko semantičkih podskupina. Leksikološka etimološka analiza sakupljenih romanizama pokazala je prisutnost starijeg sloja, odnosno dalmatskih relikata, te novijeg sloja talijanskog i mletačkoga jezika.

Cjelina *In memoriam* (331-334) posvećena je književnom povjesničaru, kritičaru i piscu, akademiku Rafi Bogišiću (1925.-2010.). Predstavlja se život i stvaralaštvo ovog znamenitog hrvatskog znanstvenika koji se bavio istraživanjem starije hrvatske književnosti.

Na kraju časopisa nalazi se cjelina *Osrti i kritike* (335-361) koja sadrži prikaze pet knjiga i jednog zbornika radova te jedno izvješće o postavljanju spomen-ploče hrvatskom znanstveniku Baltazaru Bogišiću u Parizu, povodom 175. obljetnice njegova rođenja.

Ovaj broj *Analisa* donosi znatan broj zanimljivih i poučnih znanstvenih radova. Prilozi koji osvjetljavaju razne probleme iz povijesti Dubrovnika i njegove okolice predstavljaju vrijedan doprinos poznavanju dubrovačke, kao i općenito hrvatske povijesti.

Juraj Balić

Povijesni prilozi, god. 29, br. 38 (364 str.) – br. 39 (320 str.), Zagreb 2010.

U 2010. godini objavljena su dva nova broja časopisa *Povijesni prilozi* Hrvatskog instituta za povijest. Članci (7-282), *Razgovor* (283-293), *Ocjene i prikazi* (295-352) i *In memoriam* (353-356) četiri su cjeline koje čine prvi broj iz 2010. godine. Najveća opsegom, prva se cjelina sastoji od devet izvornih znanstvenih radova.

Ivan Botica autor je prvog članka ovog broja, pod nazivom *Franjevački samostan i crkva Sv. Marije u podgrađu Cetini pod Sinjem (primjer povijesnoga diskontinuiteta)* (9-29). Proučivši povijesne izvore i lokalnu historiografiju, autor u radu negira uvriježeno mišljenje o postojanju franjevačkog samostana u vrličkome selu Cetini te govori o povijesnom diskontinuitetu između srednjovjekovne i kasnije franjevačke djelatnosti uzrokovanom protuosmanlijskim ratovima.

Na temelju oporuka iz Državnog arhiva u Mlecima, Lovorka Čoralić napisala je članak *Ad viaggium pro anima mea – hodočašća u Santiago de Compostelu u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima (XV.-XVI. stoljeće)* (31-42). Podijeljen na dva dijela, rad najprije govori o hrvatskim iseljenicima u Mlecima koji u svojim oporukama spominju Compostelu kao cilj hodočašća, dok se u drugom dijelu donose konkretni primjeri pojedinaca koji su sami išli na hodočašća ili su, u brojnijim slučajevima, izrazili želju da se nakon njihove smrti obavi zamjensko hodočašće.

Teoretičari, hodočasnici, činovnici: tri vrste renesansnih putopisnih tekstova (43-69) članak je Irene Miličić u kojem autorica prikazuje renesansne putopise iz 16. stoljeća kao vrlo vrijedne izvore za povijest kulture. Proučavajući izvorne tekstove, u radu se obrađuju primjeri dvojice hrvatskih hodočasnika, Bartula Đurđevića i Bonifacija Stijepovića Drakolice, potom se nastavlja s hodoeporičkim ili apodemičkim tekstovima, da bi se zaključilo s analizom administrativnih putnih zapisa.